

УДК 94(438)"04/14":271.7

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.156.5>Анастасія САЄНКО, асп.
ORCID ID: 0009-0006-3690-4505
e-mail: staciasaienko@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРШІ КОМАНДОРСТВА ТАМПЛІЄРІВ НА ПОЛЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ПРИЧИНИ ТА ЧАС ПОЯВИ

Вступ. Протягом XIII ст. орден тамплієрів активно зміцнював свої позиції в Європі, зокрема в центральній східній її частині. Актуальність дослідження полягає у розумінні причин та контексту розширення впливу Ордену храмовників на цей регіон, враховуючи геополітичне, економічне і соціокультурне середовище того часу. Мета – на основі джерел та спеціальної історичної літератури проаналізувати причини появи та початковий етап діяльності ордену тамплієрів на польських землях.

Результати. Виявлено ключові чинники появи Ордену тамплієрів у Польщі: зацікавленість польської аристократії у хрестових походах, колонізаційні та економічні ініціативи, орієнтовані на зміцнення позицій ордену на світовій арені. Орден розвивав інфраструктурну мережу, створюючи командорства для оптимізації управління та економічної активності, що сприяло розвитку мережі Ордену як у військовому, так і в економічному контексті.

Висновки. У XIII ст. Орден тамплієрів розширив свій вплив на територію Польщі, як стратегічно важливої зони через її сусідство з ключовими державами Центральної Європи (Священною Римською імперією, Чехією, Словаччиною та Галицько-Волинським князівством.). Польське керівництво підтримувало тамплієрів, надаючи їм земельні привілеї, що сприяло встановленню їхньої присутності через створення мережі командорств. Водночас тамплієри активізували економічні та торговельні операції, стаючи ключовим елементом середньовічної економіки регіону. Посилення стратегічних, економічних та політичних факторів сприяло утвердженню ордену у Польщі.

Ключові слова: середньовіччя, орден тамплієрів, медієвістика, військово-чернечі ордени, Польща, хрестоносці, тамплієри.

Постановка проблеми: На початку XIII ст. політична ситуація на німецько-польському кордоні характеризувалася складним поєднанням мінливих альянсів, конкуруючих інтересів і постійних конфліктів. Це був час значних політичних потрясінь як у Німеччині, так і в Польщі, коли різні регіональні правителі та шляхетські родини змагалися за владу та вплив за прикордонні території. Це часто призводило до локальних конфліктів і суперечок, коли різні угруповання намагалися взяти гору і розширити території. Саме в такій політичній ситуації на польських землях з'явився Орден тамплієрів. Ідея виконання свого християнського обов'язку – участь у хрестових походах сягла і Польщі.

Проблему діяльності ордену на території Польщі досліджували такі польські медієвісти, як Марія Старнавська (Starnawska, 1999), Матеуш Голінські (Golicki, 1991), Каміль Василькевич (Wasilkiewicz, 2016) та ін. Серед вітчизняних авторів питання поширення німецького права вивчали Митрофан Бричкевич (Бричкевич, 1905) та Тимур Горбач (Горбач, 2017).

Джерельна база дослідження дає змогу проаналізувати факт дарування земель Ордену тамплієрів. У ході дослідження були залучені латинська версія статуту Ордену тамплієрів "Правило бідних братів Христа і Храму Соломона" (Upton-Ward, 1972), хроніка "Історія священної війни" Вільгельма Тірського (Тірський, 2016), папські булли, акти передачі земель. Окремі документи, зокрема "Єпископ Герман Каммінський укладає договір з Ордену тамплієрів про десятину в 700 гектарів у землі Дабер" (Bischof Hermann von..., 1987), "Єпископ Герман Каммінський звільняє тамплієрів від сплати податків за їхні володіння і залишає лише фіксовану плату для себе і каноніків Камміна" (Bischof Lorenz..., 1987), на основі яких можна зробити висновки про соціально економічне життя рицарів-тамплієрів.

Методологічна база полягає у використанні різноманітних підходів. Теоретичний аналіз передбачає вивчення наукової літератури з історії тамплієрів, історії Польщі, хрестових походів та середньовічної Європи

для отримання теоретичного підґрунтя. Історико-критичний метод передбачає аналіз джерел, таких як хроніки, булли та листи, для вивчення прямих свідчень про діяльність тамплієрів на польських землях. Порівняльно-історичний метод забезпечує порівняння діяльності тамплієрів на польських землях із їхньою діяльністю в інших регіонах Європи. Історико-географічний метод використовується для вивчення розташування командорств, їхньої інфраструктури та їхнього стратегічного значення в контексті середньовічної Європи. Соціокультурний аналіз зосереджує увагу на дослідженні взаємодії тамплієрів з місцевим населенням, їхнього впливу на культурне та релігійне життя регіону.

Бідні Рицарі Хреста та Храму Соломона виникли після собору в Труа у 1118 р. з метою захисту прочан на шляху до Святої Землі. Взяття Єрусалиму після першого хрестового походу зумовило появу нових форм "служіння Богу". Прочани, які подорожували до святих місць, зазнавали нападів з боку розбійників, тому що хрестоносці були не в змозі їх охороняти. За свідченнями Вільгельма Тірського – канцлера Єрусалимського королівства – "кілька шляхетних мужів з рицарського стану віддані Богові, побожні й богобоязливі, посвячуючи себе на службу Христові, дали владиці патріархові... обітницю жити завжди в цнотливості, пості, послушанні і не мати власності. Поміж них першими і найвідомішими були шановані мужі Гуго де Пейн і Годфрід де сан Аль-ж-мар" (Тірський, 2016).

Перші тамплієри були набожними християнами, які покійно виконували свій обов'язок. Miles Christi (воїни Христа) жили за статутом, затвердженим на соборі в 13 січня 1129 р. в місті Труа, графство Шампань (Легман, 2002, с. 213). Як зазначає Д. Джонс, орден тримав офіційний статус, а також чітку ієрархію та моральний кодекс, за яким мали віднині жити його члени" (Джонс, 2022, с. 93). Вони виконували місію, яку Святий Бернард Клервоський описав у трактаті "Похвала новому рицарству": "вбивати або вмирати за Христа – це доб-

родійство, не гріх, а навпаки, могутня допомога во славу" (Claraevallensis).

У 1145 р. помер король Арагону Альфонсо I, залишивши третину свого майна тамплієрам (Тірський, 2016, с. 131). Це поклато початок щедрих дарувань на користь ордену. 29 березня 1139 р. папа Інокентій II видав тамплієрам буллу "Усякий дар досконалий" (Omne Datum Optimum), якою голосив підтримку рицарям ордену й надав ряд привілеїв (Barber, Bate, 2002, р. 59). Тамплієри були звільнені від сплати десятини на користь церкви, але могли вимагати податок у тих, хто жив на їх землях. Таким чином рицарі Христа отримали безпрецедентний рівень автономії та незалежності.

У XIII ст. тамплієри почали активно проникати і розширювати свій вплив у Центрально-Східній Європі, включаючи Угорщину, Польщу, Богемію, Моравію та Словаччину.

Початок рицарських орденів збігається з інтенсивними економічними та соціальними змінами, що відбуваються в нашому регіоні Європи, іноді званими революцією XIII ст. Цей процес складався переважно з руху поселень і пов'язаної із цим міграції людей із заходу на схід, а також поширення німецького законодавства (Горбач, 2017, с. 45).

Марія Старнавська пов'язує причину появи тамплієрів у Польщі на початку XIII ст. із інтересом шляхти до хрестових походів (Starnawska, 1992, s. 3). Князь Генрик I Бородатий брав участь у хрестових походах опосередковано – відрядив загін сілезьких рицарів на чолі зі своїм племянником Теобальдом III. Таким чином зміцнив свій авторитет серед польських князів. Розширення сфери впливу Генрика I Бородатого стало можливим, серед іншого, завдяки наданню окремих комплексів земельних володінь тамплієрам. Це мало гарантувати колонізацію прикордонної землі та зміцнення влади донора на спірних територіях, за які воювали князі Великої Польщі та Сілезьки на західних польських землях, а згодом також маркграфи Бранденбурга та правителі Західної Померанії.

Місія тамплієрів-хрестоносців втратила свою актуальність, залишивши місце для місіонерської та колонізаторської діяльності (Smith, 1994, р. 329). Однією з головних причин експансії тамплієрів у Центрально-Східній Європі було зростання могутності та впливу ордену в Західній Європі.

Завдяки контролю над землею, торгівлею і банківською справою тамплієри стали надзвичайно багатими і могутніми, і змогли використати це багатство для поширення свого впливу на нові території. Багатство і вплив ордену зробили їх привабливими партнерами для правителів і вельмож Центральної та Східної Європи, які прагнули скористатися військовим і фінансовим досвідом ордену.

Територія Любуської землі була спірним володінням між усіма нащадками Болеслава I Хороброго. Саме на цій землі тамплієри отримали на початку XIII ст перші дарування від князя Сілезії Генрика I Бородатого, князя Великопольського Владислава Одоніца та князя Поморсько-Щецинського Барніма I.

Згідно з висновками професора Марії Старнавської, тамплієрів першим привів Генрик Бродатий, князь Сілезії, який заснував для них командорство в Олесниці Малій біля Олави ще до 1226 р. До 1229 р. він надав їм додаткові 250 ланів у Любуському регіоні, де згодом

було утворено командорство в Лесниці (Bischof Lorenz..., 1987, s. 11).

Каміль Василькевич наводить дві теорії надання привілеїв тамплієрами на цих землях: провеликопольську і просілезьку. Перша припускає, що ним був Владислав Одоніц, друга ототожнює його з Генриком I Бродатим. Джерела, що збереглися, не дозволяють повністю відкинути жодну з них (Wasilkiewicz, 2011, s. 15).

За допомогою підтримки князів і впливових осіб, як світських, так і духовних, у Помор'ї, Великій Польщі, Сілезії та Любуській землі орден заснував вісім командорств: в Олесниці Малій, Вельовесі, Хварщанах, Лесниці, Чаплінеку, Валчі, Рурці та Мислібужі (Starnawska, 1999, s. 133).

Структура ордену тамплієрів в Польщі існувала відповідно до статуту, прийнятого у 1119 р. у Труа (Upton-Ward, 1972). Французький командувач традиційно посідав верхівку ієрархії не тільки у Франції, але й у Центральній Європі та Британії. Крістіан Вогель, аналізуючи структуру ордену у Центральній Європі, вважає, що брати Польщі звітували перед французьким командором на Капітулі (Vogel, 2011, s. 159).

Оскільки командорства в Німеччині існували раніше, ніж у Польщі, то командувач носив титул "preceptor Der Alemanniam et Slaviam". Наприкінці XIII ст. командорства у Польщі досягли тієї стадії розвитку, коли були призначені віцеприцептори з числа командорств. Однак залишається відкритим питання зверхності німецького командування. Відомо, що капітули ордену проводились раз на рік. На них були присутні члени ордену та посадові особи, серед яких там могли розподілятися обов'язки. Одним із прикладів таких зборів був капітул у Ліцені 21 квітня 1303 р., де Фрідріх фон Альвенслебен (per Alemanniam et Slaviam preceptor) передав земельні маєтки двом братам. До переговорів також були залучені васали, які брали участь в управлінні майном, інші члени ордену, священник та три маістри командорств (Bruder Friedrich..., 1987, s. 75–77).

Папські булли регулювали відносини, які були між тамплієрами та єпископською владою. Ці розпорядження поширювались і на польські землі. Буллою "Milites Templi" Целестин II наказав духовенству захищати лицарів-тамплієрів і заохочував вірних робити пожертви ордену (Barber, Bate, 2002, р. 64). Булла папи Євгенія III "Militia Dei" звільнила орден від сплати десятини та дозволила будівництво власних церков (Barber, Bate, 2002, р. 65).

У подальшому Святий Престол продовжив підтримку тамплієрів, підтвердивши їхні права на пожертвувані маєтки. Та це не позбавило від суперечок з маркграфами Бранденбургу, які претендували на майно тамплієрів. Отже, перебування тамплієрів характеризувалось постійними конфліктами з місцевими феодалами та намаганнями затвердити свою владу. Вони виконували роль охорони кордону від встановлення німецької влади. Тамплієри змогли скористатися політичною нестабільністю, пропонуючи свої військові та фінансові послуги, часто в обмін на землю та інші форми підтримки від ворогуючих сторін.

Та все ж головною метою створення командорств тамплієрів у Польщі була економічна діяльність для продовження боротьби на Святій Землі та навернення нових членів до ордену. Боротьба ордену з монгольською навалою стала унікальним прикладом військової

боротьби у складі армії Генрика II Побожного. Оскільки військовою діяльністю орден не займався цих територіях.

У 1240 р. монголи завоювали Русь, зруйнували Київ та розпочали захоплення східних кордонів Польських земель. У 1241 р. тамплієри взяли участь у битві під Легницею. Хоча їхні дії були радше символічними, про що свідчить лист Великого магістра Понсе де Обона до короля Франції Людовика IX. Магістр повідомляє, що дев'ять братів-тамплієрів воювали з монголами, з яких шестеро загинули, а трьом вдалося врятувати життя (Bischof Andreas..., 1987, s. 74–75). Ймовірно, що троє рицарів, які загинули, були мирянами. Адже за статутом рицарі могли служити протягом обмеженого часу. Монголи зруйнували також два донжони тамплієрів. Один розташовувався в Олесниці Малій. Місцезнаходження іншого – невідоме. Лист Понсе де Обона також дає цінні свідчення про чисельність ордену в Польщі.

Найрозвиненішим центром у Польщі було командорство у Хварщанах у Любуському єпископстві. Особа фундатора Хварщанського командорства залишається спірною. Владислав Одоніц 29 червня 1232 р. видав документ "Chvartsane villam super Mizzla fluvium cum mille mansis", згідно з яким тамплієрам було подаровано землю (Herzog Wladyslaw (Odonicz)..., s. 12–13). У 1234 р. папа Григорій IX підтвердив ці володіння (Papst Gregor IX..., 1987, s. 19).

За теорією Гельмута Люпке, землю тамплієрам надав Генрик I Бородатий, але не залишив відповідного документа, що було звичайною практикою того часу. Владислав Одоніц скористався відсутністю документа, щоб заявити право власності на ці землі.

Засноване на пагорбі, оточене болотами та заплавами річки, командорство було безпечним місцем для ведення господарської діяльності. Близько 1250 р. там було зведено каплицю, яку в 1280 р. перебудували в готичний костел Усіх Святих. Окрім сакральної частини, існували також господарські стайні, свинарники та зернохосовище. Тамплієрам також були даровані лани та озера (Wasilkiewicz, 2011, s. 23).

У 1244 р. Генрик I Бородатий подарував тамплієрам 250 акрів у західній частині Любуської землі. Цей дарунок підтверджує некролог (Wasilkiewicz, 2016, s. 115). На основі дару було засноване командорство в Лесьниці.

Цінні дані про лицарів-тамплієрів з Лесьниці можна знайти в церковних записах: від єпископа Лаврентія Любуського (1229 р.), єпископа Генріха Любуського (1244 р.) та папи Інокентія IV (1247 р.). Ці документи дають можливість встановити приблизний час нагородження Генрика I Бородатого, час створення існуючої комендатури та її склад.

Єпископ Лаврентій (1209–1233) входив до близького оточення герцога Генрика і керував Любуською єпархією, яка була найменшою та найбіднішою церковною адміністративною одиницею в Польщі. Зацікавлений у її розвитку, Лаврентій підтримував економічну стратегію Генрика I Бородатого, яка включала привласнення різних орденів до прикордонних територій, у тому числі тамплієрів. У 1229 р. Любуський капітул дав згоду на передачу тамплієрам десятину з 250 ланів землі (Bischof Lorenz..., 1987, s. 11).

Єпископ Генріх, наступник Лаврентія, у 1244 р. підписав договір з магістром Гебхардом про створення нової комендатури в Лесьниці. Він затвердив для монастиря десятину з 300 полів і додатково пожертвував

з 50. У відповідь тамплієри виділили доходи з парафії в Лесьниці та десятину з декількох сіл, а єпископ Генріх передав їм десятину з села Вербіт (Wasilkiewicz, 2016, s. 110).

Отже, тамплієри в Лесьниці отримали 100 вотчин від Генрика I Бородатого до 19 березня 1238 р. І саме він як їхній покровитель в Любуській єпархії згадується в буллі папи Інокентія IV від 29 липня 1249 р. Єпископ Генріх надав тамплієрам право збирати десятину: з 50 полів ще при житті Генрика I Бородатого та з додаткових полів після угоди з магістром Гебхардом у 1244 р. (Wasilkiewicz, 2016, s. 111).

Тамплієри з Лесьниці, які, ймовірно, прийшли з Олесниці Малої, заснували своє командорство на пагорбі, оточеному озерами та болотами. У XIII столітті вони побудували монастир і каплицю, а пізніше додали зернохосовище та кам'яний мур навколо території. Будівлі в основному були зроблені з польового каменю, а дерев'яні споруди використовували для господарських потреб.

Також на території було побудоване зернохосовище (Wasilkiewicz, 2016, s. 112). Це вказує на певний рівень економічної стабільності та організації, оскільки зберігання зерна вимагає ресурсів та планування. По-друге, зернохосовище може свідчити про активну сільськогосподарську діяльність ордену та його здатність забезпечувати себе та своїх підданих. По-третє, наявність такої споруди може бути індикатором стратегічної важливості місця, оскільки зерно є ключовим ресурсом, який може бути використаний як для харчування, так і для торгівлі.

Наявність зернохосовища також підтверджує роль сільськогосподарської діяльності тамплієрів на цих землях. Їх мета полягала не в тому, щоб втілювати чернечу ідею боротьби з невірними, а щоб збирати кошти для цієї мети. Як феодали, вони почувались досить впевнено, а їхні дипломатичні навички допомагали адаптуватися в складних політичних обставинах на прикордонній території.

Тамплієри в Любуському єпископстві активно займалися господарюванням, контролюючи протягом приблизно 80 років не менш ніж 30 сіл та одне місто. Під їхнім управлінням були численні села, розташовані на заході та сході єпископства, а також потенційно окрема адміністративна одиниця, відома як Суленцинський ключ. Орден отримував доходи у вигляді натуральної та грошової ренти з кожного села.

Тамплієри мали у володінні водойми, зокрема річки, озера та ставки, де, ймовірно, здійснювали великий вилов риби. Цю рибу використовували для харчування в командорствах, особливо під час постів, хоча інформації про її продаж на ринках немає. У 1259 р. Болеслав Побожний звільнив їх від мита на кораблі, що могло сприяти торгівлі з Помор'ям (Herzog Heinrich III..., 1987, s. 45–46).

Через відсутність інвентарних записів важко визначити фінансову ситуацію окремих комендатур. Однак можна припустити, що вони мали певні фінансові надлишки, які спрямовувалися на потреби ордену в інших регіонах, зокрема для ведення війн. Місцеві монастирі отримували мінімальне фінансування, а умови життя в них були скромні.

Отже, рицарі-тамплієри заснували у XIII ст. командорство у Польщі з декількох причин.

По-перше, Польща мала стратегічне розташування між Священною Римською імперією, Чехією, Словаччиною та Галицько-Волинським князівством. Як наслідок – тамплієри розглядали Польщу як цінне місце для розширення свого впливу і закріплення в Центральній Європі.

По-друге, польські правителі загалом прихильно ставилися до тамплієрів і були готові надавати їм землі, привілеї та звільнення від податків. Це дозволило тамплієрам встановити присутність у Польщі, яка хоч і була нечисленною, але активно розвивалась на початку XIII ст.

Нарешті, тамплієри були залучені до низки видів економічної діяльності, таких як торгівля і фінанси, що зробило їх важливою частиною середньовічної економіки. У Польщі орден заснував низку командорств, або адміністративних центрів, що дозволило їм управляти своїми землями і вести економічну діяльність.

Загалом утвердженню тамплієрів у Польщі сприяло поєднання економічних, політичних і стратегічних чинників, а також прихильне ставлення до ордену з боку польських правителів.

Список використаних джерел

- Бричків, М. (1905). *Первые Поморские монастыри*. Типография Эд. Бергмана. https://archive.org/details/libgen_00841407/page/n1/mode/2up.
- Горбач, Т. (2017). *Inter pacem et bellum: Польша і Німецький орден у XIII – на початку XV ст.* НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського.
- Джонс, Д. (2022). *Тамплієри. Народження та загибель ордену*. Vivat.
- Легман, Д. (2002). *История тамплиеров*. Олма-Пресс.
- Тірський, Г. (2016). *Історія священної війни*. У М.О. Рудь (Упор.), *Історія західноєвропейського середньовіччя* (с. 428). Либідь.
- Barber, M., Bate, K. (2002) *The Templars: selected sources*. Manchester University Press. <https://archive.org/details/templarsselected00unsel/mode/2up>.
- Bischof Andreas von Posen schließt mit den Templern zu Großdorf einen Zehntvertrag (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bischof Hermann von Cammin gewährt den Templern Abgabefreiheit für ihre Besitzungen und behält sich lediglich einefixierte Zahlung für sich und die Domherren von Cammin vor. (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bischof Hermann von Camminschließt mit dem Templerordeneinen Vertrag über die Zehnten von 700 Hufen im Lande Daber (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bischof Lorenz von Lebus überträgt den Templern die Zehnten von 250 Hufen im Bistum Lebus (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bruder Friedrich von Alvensleben, Präzeptor des Templerordens per Alemanniam et Slaviam, belehnt die Brüder Eilhard und Johann mit 27 Hufen in dem Ordensdorf Liebenow (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Claraevallensis, B. Liber ad milites templi, de laude novae militiae <https://www.thelatinlibrary.com/bernardclairvaux.shtml>.
- Goliński, M. (1991). Uposażenie i organizacja zakonu Templariuszy w Polsce do 1241 roku. *Kwartalnik Historyczny*, 1, 3–20.
- Herzog Heinrich III von Schlesien befreit die Hufen des Wigo in Bankau (bei Brieg), welche dieser von den Templern besitzt, von jeder Schatzung (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Herzog Wladyslaw (Odonicz) von Großpolen schenkt dem Templerorden das Spital in Gnesen und genante Besitzungen (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Papst Gregor IX. bestätigt den Templern den Besitz von Quartschen und von 3000 Hufen im Gebiet von Usch (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Smith, P. (1994). *Crusade and society in Eastern Europe: the Hospital and the Temple in Poland and Pomerania 1145–1370* : [Unpublished doctoral dissertation]. University of London.
- Starnawska, M. (1992). Mnisi – rycerze – szlachta. *Templariusze i joannici na pograniczu wielkopolsko-brandenbursko-pomorskim. Kwartalnik Historyczny*, 1, 3–31.
- Starnawska, M. (1999). *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*. Wydawnictwo DiG.

Upton-Ward, J. (1972). *The French Text of the Rule of the Order of the Knights Templar*. The Boydell Press.

Vogel, C. (2011). Die Templer in Mitteleuropa und ihre Organisationsstrukturen. In K. Borchard, J. Libor. (Eds.), *Die geistlichen Ritterorden in Mitteleuropa: Mittelalter* (s. 157–170). Brno.

Wasilkiewicz, K. (2011). Powstanie, rozwój i upadek komandorii templariuszy w Chwarszczanach. In *gremium. Studia nad historią, kulturą i polityką*, 5, 15–24.

Wasilkiewicz, K. (2016). *Templariusze i Joannici w Biskupstwie Lubuskim (XII–XVI w.)*. Instytut Kultury Europejskiej.

References

- Barber, M., Bate, K. (2002) *The Templars: selected sources*. Manchester University Press. <https://archive.org/details/templarsselected00unsel/mode/2up>.
- Bischof Andreas von Posen schließt mit den Templern zu Großdorf einen Zehntvertrag (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bischof Hermann von Cammin gewährt den Templern Abgabefreiheit für ihre Besitzungen und behält sich lediglich einefixierte Zahlung für sich und die Domherren von Cammin vor. (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bischof Hermann von Camminschließt mit dem Templerordeneinen Vertrag über die Zehnten von 700 Hufen im Lande Daber (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bischof Lorenz von Lebus überträgt den Templern die Zehnten von 250 Hufen im Bistum Lebus (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Bruder Friedrich von Alvensleben, Präzeptor des Templerordens per Alemanniam et Slaviam, belehnt die Brüder Eilhard und Johann mit 27 Hufen in dem Ordensdorf Liebenow (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Brychkevich, M. (1905). *The first Pomeranian monasteries*. Ed. Bergman's printing house. https://archive.org/details/libgen_00841407/page/n1/mode/2up [in Russian].
- Claraevallensis, B. Liber ad milites templi, de laude novae militiae <https://www.thelatinlibrary.com/bernardclairvaux.shtml>.
- Goliński, M. (1991). Uposażenie i organizacja zakonu Templariuszy w Polsce do 1241 roku. *Kwartalnik Historyczny*, 1, 3–20.
- Gorbach, T. (2017). *Inter pacem et bellum: Poland and the German Order in the Thirteenth and Early Fifteenth Centuries*. NAS of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Herzog Heinrich III von Schlesien befreit die Hufen des Wigo in Bankau (bei Brieg), welche dieser von den Templern besitzt, von jeder Schatzung (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Herzog Wladyslaw (Odonicz) von Großpolen schenkt dem Templerorden das Spital in Gnesen und genante Besitzungen (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Jones, D. (2022). *The Templars. The birth and death of an order*. Vivat [in Ukrainian].
- Legman, D. (2002). *A history of the Templars*. Olma Press [in Russian].
- Papst Gregor IX. bestätigt den Templern den Besitz von Quartschen und von 3000 Hufen im Gebiet von Usch (H Lüpke, ed.). (1987). Berlin.
- Smith, P. (1994). *Crusade and society in Eastern Europe: the Hospital and the Temple in Poland and Pomerania 1145–1370*: [Unpublished doctoral dissertation]. University of London.
- Starnawska, M. (1992). Mnisi – rycerze – szlachta. *Templariusze i joannici na pograniczu wielkopolsko-brandenbursko-pomorskim. Kwartalnik Historyczny*, 1, 3–31.
- Starnawska, M. (1999). *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*. Wydawnictwo DiG.
- Tirsky, G. (2016). History of the Holy War. In M.O. Rud (Ed.), *History of the West European Middle Ages* (p. 428). Lybid [in Ukrainian].
- Upton-Ward, J. (1972). *The French Text of the Rule of the Order of the Knights Templar*. The Boydell Press.
- Vogel, C. (2011). Die Templer in Mitteleuropa und ihre Organisationsstrukturen. In K. Borchard, J. Libor. (Eds.), *Die geistlichen Ritterorden in Mitteleuropa: Mittelalter* (s. 157–170). Brno.
- Wasilkiewicz, K. (2011). Powstanie, rozwój i upadek komandorii templariuszy w Chwarszczanach. In *gremium. Studia nad historią, kulturą i polityką*, 5, 15–24.
- Wasilkiewicz, K. (2016). *Templariusze i Joannici w Biskupstwie Lubuskim (XII–XVI w.)*. Instytut Kultury Europejskiej.
- Отримано редакцією журналу / Received: 22.03.23**
Прорецензовано / Revised: 08.05.23
Схвалено до друку / Accepted: 11.09.23

Anastasia SAIENKO, PhD Student
ORCID ID: 0009-0006-3690-4505
e-mail: staciasaienko@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE FIRST COMMANDERIES OF THE TEMPLARS ON POLISH LANDS: REASONS AND TIME OF APPEARANCE

Background. Throughout the 13th century, the Order of the Templars actively strengthened their positions in Europe, particularly in its Central-Eastern part. The relevance of the study lies in understanding the reasons and context for the expansion of the Templar Order's influence on this region, considering the geopolitical, economic, and socio-cultural environment of the time. The aim is to analyze the causes of the Templars' emergence and the initial phase of their activity in Polish territories based on sources and specialized historical literature.

Results. Key factors for the appearance of the Templar Order in Poland were identified: the interest of the Polish aristocracy in the Crusades, colonization, and economic initiatives aimed at strengthening the Order's positions on the global stage. The Order developed an infrastructural network by establishing commanderies for optimizing management and economic activity, which facilitated the growth of the Order's network in both military and economic contexts.

Conclusions. In the 13th century, the Templar Order expanded its influence onto Polish territory, which was of strategic importance due to its proximity to key Central European states (Holy Roman Empire, Bohemia, Slovakia, and the Galicia-Volhynia Principality). The Polish leadership supported the Templars, granting them land privileges, which helped establish their presence through a network of commanderies. Moreover, the Templars intensified their economic and trade operations, becoming a key element in the medieval economy of the region. The combination of strategic, economic, and political factors contributed to the Templar Order's establishment in Poland.

Keywords: Middle Ages, Order of the Templars, medieval studies, military-monastic orders, Poland, Crusaders, Templars.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.